

dogma's interesseerden hen niet zozeer. In hun preken brachten ze die dan ook weinig naar voren en het is dan ook niet helemaal zeker of ze net als Ledeboer het algemeen aanbod van genade voorstonden.¹⁶

De stellingname van Bakker, de grondlegger van de tweede Ledeboeriaanse deeltraditie, herinnerde aan die van Fransen. De verkiezing van eeuwigheid moest volgens hem op de voorgrond gesteld worden "want wie dat niet doet beknibbelt op God als vrijmachtig in het zaligen van zondaren." Dat betekende dat het evangelie "vol beloften voor de uitverkorenen" is, dus niet voor alle hoorders er van. Bakker voelde zich dan ook sterk aangesproken tot de Kruisgemeenten en proefde bij zijn Zeeuwse tegenhanger Van Dijke te weinig de vooropstelling van de uitverkiezing. Onder de Ledeboerianen bereikte deze tegenstelling echter niet haar meest radicale vorm. Zoals de Van Dijkianen zich nooit expliciet uitspraken voor het 'algemeen aanbod van genade', zo sprak ook Bakker zich er nooit duidelijk tegen uit.¹⁷

vermoedelijk

Het uit de radicalisering van de uitverkiezingsleer voortgevloeide preken van een niet-algemeen aanbod van genade drong dus in de verschillende bevindelijk gereformeerde deeltradities van de 19e eeuw in ongelijke mate door. Men vond het bij de Drentse richting onder de Afgescheidenen, bij vele Kruisgemeenten van voor 1869 en bij de Kruisgemeenten van nadien, bij de Bakkerianen, bij sommige Christelijke Gereformeerden en bij verschillende vrije gemeenten waaronder die van Van den Oever.

Met het onderscheid tussen degenen die een algemeen aanbod van genade voorstonden en de tegenstanders er van is een eerste invulling van het begrippenpaar 'zwaar' (tegen) en 'licht' (voor) gegeven. Andere verschillen, met name aangaande de leer van de wedergeboorte, zorgden er echter voor dat er niet twee duidelijke kampen waren, maar een veelheid aan stellingnames.

2.4 Deeltradities in de 17e en 18e eeuw

Op de bevindelijk gereformeerden van de 19e en 20e eeuw oefenden de theologen uit de Nadere Reformatie grote invloed uit. Zowel de geloofsbeleving van de gemeenteleden als de prediking van de voorgangers was voorwerp van die invloed, en daar waren dan ook nog regionale verschillen in te onderkennen.

In de Nadere Reformatie werkte, om te beginnen, niet alleen de traditie van Calvijn door, maar ook die van het Engelse puritanisme. Dit laatste stelde hoge idealen op het gebied van de zuivere levenswijze ('praxis pietatis') van de gelovigen, wat door een groot deel van de vertegenwoordigers van de Nadere Reformatie overgenomen werd.¹⁸ Dit zorgde voor een tweede betekenisvariant van het begrippenpaar zwaar-licht. Wie de zuivere levensvorm beklemtonen komen in aanmerking voor de aanduiding 'zwaar', degenen die dat niet doen, heten 'licht'. Met name in Zeeland waar de Engelse invloed haar oorsprong had en het langst doorwerkte, was het gevolg dat de bevindelijk gereformeerden (en de andere orthodoxen) veel aandacht besteedden aan uiterlijke vormen. Tegelijk betekende het een nadruk op de gemeenschap en minder op het individu.

Een ontwikkeling die we al even genoemd hebben was de door de strijd met de remonstranten veroorzaakte ombuiging van de aandacht van de theologen van de 'rechtvaardiging door het geloof' naar de wedergeboorte. Bij Calvijn stond deze laatste term nog voor de totale vernieuwing van de christen door het geloof, wat men in Nederland later bekering noemde. Het verkrijgen van het geloof en de christelijke levenswijze werden in de 16e eeuw in direct verband met elkaar gezien. Omdat men in de 17e eeuw de theologie uit de eeuw ervoor met andere ogen las en men teleurgesteld was over de levensvorm van de gelovigen in de snel groeiende volkskerk, meenden de theologen dat de levenswijze in de 16e eeuw te weinig aandacht gekregen had. Het resultaat was een splitsing van de